

Kadim uygarlıkların köklü geleneklere sahip kutsal kenti Kudüs, beni dünyada en fazla etkileyen şehirlerin başında geliyordu. Üç büyük din için semboller ve kutsal değerler taşımasının yanı sıra bölgede yaşayan iki milletin de başka gidecek bir yerleri olmaması sebebiyle daha da değerlenen güzel bir şehirdir Kudüs.

DÜNYA KENTLERİNİN EN KUTSALI!

KUDÜS²

Kubbet'üs Sahra, bozkırın, çölün kubbesi anlamına geliyor ve Müslüman olmayanlar tarafından Dome of the Rock, olarak ifade ediliyor. Kubbet'üs Sahra'nın tam ortasında, yuvarlağa yakın köşeli, büyük bir kaya kütesi var. Bir duvarın üzerine oturmuş durumda ve kaya kütesinin altında 5-6 basamakla inilen bir kovuk bulunuyor. Sözü edilen kaya kütesi, Hz. Muhammed'in bu kaya üzerinden (Muallak Taşı, Cebrail'in tuttuğu Burak adlı kanatlı uçan bir atın üzerine bindiği ve Mi-raç'a çıktığı yer olarak tanınılanıyor. İslam ordularının Kudüs'ü ele geçirmesinden sonra, (638 yılı) Muallak Taşının olduğu yer, Hz. Ömer tarafından bulunup, temizletilmiş ve buraya kamışlarla çevrili bir mescit yapılmış. Daha sonra, 687-691 tarihleri arasında sekizgen kesitli yapılan bu bina bir dönem kilise olarak kullanılmış. Kilise döneminde yapılan ilaveler, Selahaddin Eyyubi tarafından yıktırılmış ve camiye çevrilmiş. Kubbet-üs-Sahra, 687 ve 691 yılları arasında Emevi Halifesi Abdülmelik tarafından, tarihi milattan öncesine dayanan Tapınak Tepesi'nin üzerine inşa edilmiş. Yapıldığı tarihten sonraki Kudüs kuşatmalarında her dönem farklı anlamlar yüklenip çeşitli revizyonlar geçirse de günümüzdeki mimariye, Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı'nın Kudüs'ü topraklarına katmasıyla ulaşmış. Çeşitli yıllarda yapılan tamiratlardan sonra, Kanuni döneminde, çinilerle kaplanmış. Bu tarihten sonra yapı çokça zarar görürken sırasıyla Kanuni Sultan Süleyman ve 2. Abdülhamit tarafından büyük çapta tamir ettirilmiş. Son olarak bölgede 20. yüzyılda da yaşanan savaşlar ve 1927 Filistin Depremi ile tekrar zarar görüp yine aynı yüzyıl içerisinde Türkiye, Ürdün ve diğer Arap ülkelerinin çabalarıyla son haline gelmiş. Altın rengindeki kubbesi ile ihtişamlı bu bina, çok uzaklardan rahatlıkla görülüyor. Mescid-i Aksa ise en uzaktaki mescit anlamına geliyor. Emeviler döneminde 705 yı-

lında hizmete açılmış. Dıştan bakıldığında Kubbet'üs Sahra'nın görkemi yok. Yeşil renkte ve uzaktan zor fark edilen daha küçük bir kubbesi ve 37 metrelik bir minaresi var. İçi, klasik bir cami görünümünde ve kubbe ve tavanı taşıyan sütunların arasından ilerlendiğinde, güney duvarında mihrap ve sağında minber bulunuyor. Mescid-i Aksa'nın bir önemli özelliği, eğimli ve uzun bir koridordan geçtikten sonra cami temellerine ulaşılması. Burada kolların kavuşamayacağı kalınlıkta fil ayakları var. Kaynağını bilmemekle birlikte, anlatıldığına göre, fil ayaklarının arasındaki dar alanda, İslam öncesi tüm peygamberler burada toplanmış ve Hz. Muhammed, imamlık yaparak, tüm peygamberlere namaz kıldır-mış. Tapınak Dağı'nın bir diğer adı da Beytu'l Makdis (Kutsal Ev). Hz. Muhammed, Medine'ye geldikten sonra, namaz için yönünü 10 ya da 17 ay Beytu'l Makdis'e çevirmiş. Bütün bu anlatılanlarda; tarih, mitoloji ve inanç birbirinin içine geçmiş durumda. Baştan da belirttiğim gibi Kudüs, üç semavi (tek tanrılı) dinin kutsal saydığı, kutsal mekanların bir sarmal, bir labirent gibi iç içe olduğu, ezan, çan ve şofar seslerinin birbirine karıştığı bir kent.

Hz. Davut'un ilk yerleştiği yer olan Kudüs'te mezarı da bulunuyor. Oğlu Hz. Süleyman tarafından yaptırılan ve ahit sandığı'nın da saklandığı Süleyman Tapınağı'ndan kalan Ağlama Duvarı, Hz. İsa'nın hüküm giydiği yerden çarmıha gerildiği Golgotha (Kurukafa), omuzunda çarmıhı taşıdığı çile yolu Via Dolorosa, çarmıha gerildiği yerdeki Sepulchre Kilisesi (Kıyamet Kilisesi), Müslümanların ilk kiblesi Kubbet'üs Sahra ve Mescid-i Aksa hepsi Eski Kudüs'ün içinde müthiş bir uyum içinde bulunuyor ve iç içe geçmiş durumda.

Hz. İsa'nın ölüm cezasına çarptırıldığı yere, bir kilise yaptırılmış (Condemnation Chapel). Müslüman mahallesinde bulunan bu kiliseden, infazın gerçekleştirildiği Hristiyan mahallesinde bulunan Golgota Tepesinde

Av. Suat Şimşek
Kasım 2019

UR 2420 Bölge Adalar
Rotary Kulübü GDB / DB

kadar olan ve Hz. İsa'nın birebir yaşadığı rivayet edilen sürecin geçtiği çile yolunun adı Via Dolorosa!

Via Dolorosa üzerinde işaretlenmiş on dört adet istasyon var. Her birinde Hz. İsa ile ilgili bir olay olmuş. Hz. İsa'nın Çile Yolunda yaptığı bu yolculuk infazın gerçekleştirildiği düşünülen yere yapılan Kıyamet Kilisesinde son buluyor. Hz. İsa'nın yargılanıp cezalandırıldığı daha sonra üzerinde çarpmıha gerileceği haçı kendisine taşıttırmak suretiyle acılar içinde yürütüldüğü ve bu sırada birtakım olaylar yaşanan bu yol öyle bir yoldur ki; bu olaylar anısına duraklar oluşturulmuş ve kiliseler inşa edilmiştir. 14 duraktan oluşan bu yolu tamamlayan Hristiyanlar hacı olmaktadır. Ayrıca Via Dolorosa denilen bu Çile yolunun üzerindeki istasyonlar Roma rakamı ile işaretlenmiş. Yolun ilk başladığı yerde Hz. İsa'nın mahkûm edildiği ve kırbaçlandığı yer bulunmaktadır.

İsrail'in genelinde alınan sıkı güvenlik önlemlerinden en sıkı olanı ise havalimanından sonra Ağlama Duvarı! Yahudilerin en kutsal yeri, Ağlama Duvarı Yahudilerin, göçebelikten yerleşik düzene geçmeye başladıkları bu dönemde, beraberlerinde taşıdıkları ahit sandığının muhafazası için, Hz. Davut bir bina yapılmasını ister, ama gerçekleştirilmeden ölür. Oğlu Hz. Süleyman, M.Ö.950 yılında Duvarcı Ustası Saydalı Hiram'a bu binayı yaptırır. Yahudi inancına göre; tapınak ayakta kaldıkça, İsrail Devleti de yaşamını sürdürecektir. Ağlama Duvarı'nın önüne gittiğinizde eğer turist iseniz size verilen ücretsiz kippayı başınıza takmanız ve duvarın önüne öyle gitmeniz gerekiyor. Burada görünce hiç de şaşırtıcı olmayan Ortodoks Yahudilerinin ibadetleridir. Kulaklarının iki yanından saçları lüle şeklinde sarkan siyah elbiseli, siyah fôtr şapkalı muhafazakâr (Ortodoks) Yahudiler, öne ve arkaya sallanarak Tevrat'tan ayetler okuyarak dua ederler ve birçoğu kafalarını du-

varlara çarparak bir nevi dinsel transa geçerler. Ortodoks Yahudilik, Kudüs'teki Mabedin yıkılışından günümüze kadar gelen resmî Yahudi inanç ve geleneklerini temsil eden, hâlen mensubu en fazla olan Musevilik mezhebidir. Bugün İsrail Devleti'nde de bu mezhep taraftarları hâkimdir.

Ortodoks Yahudilere göre Tanrı Musa'ya Tevrat'ı ve On Emir'i vermiştir. Bunlar ilahidir, sonsuza kadar geçerli olacaktır ve hiçbir şekilde değiştirilemez. Tanrı, yazılı olan Tevrat'ın yanı sıra sözlü emirlerini de Musa'ya vermiştir ve bunlar nesiller boyunca sözlü olarak günümüze ulaşmıştır. Aynı şekilde bunların da ilahi ve kutsal olduğu kabul edilir. Bu konuda özellikle Talmud ve Midraş referans alınır. Halaha'ya sıkı sıkıya bağlılık gereklidir. Ortodoks Yahudilerin kıyafetlerinin ve başlıklarının ise inançlarının derecesini gösterdiğini, Kudüs'te Yahudi dostlarımdan öğrendim. Tepesinde küçük bere (kippa) taşıyanlar, dine inanıyorlar ve mümkün olduğu kadar kurallara uymaya çalışıyorlar. Kıyafetleri siyah ve fôtr şapkalı olanlar daha dindar ve bağınazlar. En koyuları kulaklarının iki yanından saçlarını sarkıtmış olanlar. Muhafazakâr ve evli olan kadınlar sokakta perukla dolaşıyorlar ve etek boyları da

“Musa Kanunlarına sıkı bir şekilde bağlı olan Ortodoks Yahudiler, Şabat (Cumartesi) günü hiçbir iş yapmamak, Kaşerut kurallarına uymak konusunda diğer mezheplerden daha katı tutum sergilerler.”

“İslam inancında da Zeytin Dağı çok önemli bir yer tutuyor Şöyle ki; Sırat Köprüsü'nün Araplar'ın “Al-Haram as-Sarif” dedikleri Harem-ül Şerif ile Zeytin Dağı arasında kurulacağına inanılır.”

dizlerinin bir karış altına kadar uzanıyor.

Kosher kavramı, inançlı bir Yahudi'nin yaşam şeklini tarif ediyor. Şabat günü, Cuma gün batımından, Cumartesi akşamı yıldız görünene kadar iş yapılmıyor. Restoranların kapısında Kosher yazısı bulunuyor. Yahudi inançlarına göre örneğin, bu restoranlarda etli ve sütlü gıdalar bir arada bulunamıyor. Şabat günlerinde elektrikli hiçbir alet kullanılmıyor ve eylemsel yapılacak hiçbir iş yapılmıyor. Mesela asansörlerde çıkacağın katın düğmesine bile basamıyorsun. Elektrikli bir ocak çalıştırıp yemek yapmıyorlar bir gün önceden yakıyorlar ve elektrik devamlı yanıyor.

Ermeni Mahallesi'nin dar sokaklarından geçerek Sion Kapısına ulaştığınızda ise Sion Tepesinde Davut Peygamber'in lir çalan heykeli ve mezarı ile karşılaşsınız. Mezarın bulunduğu oda ortadan bir paravanla ikiye bölünmüş ve sağ taraf erkekler sol taraf ise, kadınlara ayrılmış şekilde ziyaret ediliyor. Yerleşik düzene geçen İbranilerin ilk kralı, Hz. Davut Peygamber olarak kabul ediliyor ve hemen yan tarafında ise Hz. İsa'nın havarileri ile son akşam yemeğini yediği salona ulaşıyorsunuz. İsa'nın zamanındaki Filistin mutfağı hakkında yapılan güncel bir araştırmaya göre Son Akşam Yemeği'nin olası menüsünde fasulye yahnisi, kuzu eti, zeytin, acı otlar, balık sosu, mayasız ekme, hurma ve aromalı şarap yer alıyor. Hz. İsa'nın havarileri ile son akşam yemeği yediği odayı görmek isteyenlerin, Kudüs'ün Sion Kapısı'nın çıkışında ve Sion Dağı'nın üzerinde bulunan kolektif bir yapıya ulaşmaları gerekiyor. Kanuni döneminde Sultan Süleyman Camiine çevrilen Hz. Davud Türbesi ve Son Akşam Yemeği Odası, bu binada bulunuyor.

Kudüs'te görülmesi gereken yerlerden biri de Falif Rıfkı Atay'ın aynı adlı romanında belirtilen Zeytin Dağı'dır. 809 metre yüksekliğindeki “Zeytin Dağı”, üç tek tanrılı dinin kitabında da adı geçen bir dağ veya tepe.

Başta Tevrat olmak üzere tüm Musevi dini metinlerinde Kıyamet Günü'nde Yahudi halkını kurtaracak olan Mesih'in Zeytin Dağı'na inip oradan Kudüs'e geçeceği anlatılır. Yani, o gün ilk Zeytin Dağı'nda gömülü olanların dirileceğine inanılır. Zeytin Dağındaki seyir terasının hemen alt tarafında Yahudi mezarlığı bulunuyor. Burası sıradan bir Yahudi Mezarlığı değil. Dünya üzerinde yaşayan bütün Yahudilerin gömülmek istediği bir numaralı mezarlık burası. Çünkü Yahudiler buraya gömüldüklerinde yüzde yüze yakın bir ihtimalle cennete gidemelerine inanıyorlar.

İslam inancında da Zeytin Dağı çok önemli bir yer tutuyor Şöyle ki; Sırat Köprüsü'nün Araplar'ın “Al-Haram as-Sarif” dedikleri Harem-ül Şerif ile Zeytin Dağı arasında kurulacağına inanılır. Ama Hıristiyan inancında Zeytin Dağı bambaşka, dinin harcına kadar işlemiş bir kutsallığa sahip bulunuyor. Özellikle Hz. İsa'ya peygamberlik müjdesinin Zeytin Dağı'nda Tanrı'ya ibadet ederken tebliğ edildiğine inanılır. Daha sonra, Zeytin Dağı, Hz. İsa'nın çarmıhta noktalanacak son yolculuğunun başlangıç noktası olarak yorumlanmaktadır.

Bu arada belirtmeden geçmek olmaz ki; Kudüs dinler kenti derken biraz da rivayetlerin kenti olduğunu da belirtmemiz gerekir.

Şöyle ki; burada anlatılan birçok rivayet vardır ki; bunlardan birisi de Zekeriya peygambere göre, diriliş gününde Tanrı Zeytin Dağı'na gelecek ve tepeyi ortadan ikiye bölecek. Yine Yoel peygambere göre ise Tanrı kullanırını burada yargılayacak.

Hemen her kültürün birikimlerinin bir özeti olan Kudüs mutfağında ise Shakshuka, Challah, Kibbeh, Jachnun, Hummus Kawarma, Mansaf, Falafel, Kanafeh, Pomegranate Juice, Kakule Kahvesi gibi yöresel lezzetleri özellikle esnaf lokantalarında denemenizi öneririm.

Bu arada hatırlatmakta fayda var ki; eğer Türk Vatandaşı olarak pasaportunuzda İsrail vizesi varsa; Cezayir, Bangladeş, İran, Lübnan, Katar, Suudi Arabistan, Suriye, Cibuti, Somali, Yemen, Libya, Malezya gibi ülkelere giriş yapamazsınız. Bu ülkelere eğer giriş yaptıysanız aynı şekilde İsrail'e giriş yapılamamaktadır.

Bütün semavi dinlere göre kutsal olan bu şehir, bütün semavi dinlerin ahlaki olarak iyi vaatlerde bulunmalarına karşın tarih boyunca hep bir savaş alanı oldu.

Özgürlük de esarete Kudüs'te başlar!